

SOCIJALNA I/ILI ETNIČKA DISTANCA U POKRČJU: JANJEVCI U KISTANJAMA

Sažetak. Janjevci se smatraju jednom od najstarijih etničkih grupa hrvatske dijaspore, koji su baveći se obrtom i trgovinom živjeli gotovo sedam stoljeća na Kosovu, gdje su početkom 14. st. migrirali s područja Dubrovačke Republike. Janjevci su kao hrvatska nacionalna manjina, među susjednom srpskom i albanskom populacijom, ostali relativno zatvorena društvena grupa s partijarhalnim elementima i dobnom strukturom karakterističnom za predtranzicijska društva.

Poslije 2.svj. rata, Janjevci su postupno migrirali prema Hrvatskoj (koncentrirani u zagrebačkoj četvrti Dubrava), a u procesu ratova i raspada Jugoslavije, preostalo stanovništvo Janjeva organizirano emigrira s Kosova i ondašnje hrvatske vlasti naseljavaju ga u Kistanje (Sj. Dalmacija) i to u prostore koji su napustili Srbi tokom rata 1991.-95.

Između lokalnog stanovništva i Janjevaca postoje kulturološke i socijalne razlike. Problemi inače mogu nastati kada pripadnici jedne etničke skupine usele u geografski i društveni prostor "starosjedilaca". Stoga nas je zanimala etnička distanca između Janjevaca i domaćeg stanovništva u Kistanjama i okolnim naseljima (Srba i Hrvata). Na tom prostoru Pokrčja odnose smo istraživali anketom pomoću ljestvice etničke distance (Bogardusova skala pored nekih slabosti ipak pokazuje odnos ispitanika prema određenoj etničkoj grupi). U radu se iznose rezultati empirijskog istraživanja o spremnosti stupanja s pripadnicima drugih etničkih skupina u prisne kontakte i analiziraju na onoj razini na kojoj se realizira stvarni svakodnevni život, tj. na lokalnoj razini.

Ključne riječi: etnička distanca, (e)migracija Janjevaca, Kistanje, identitet, lokalno stanovništvo

1. U V O D

1.1. *Socijalna distanca*

Pojam socijalne distance definirao je Park kao “stupanj i mjera razumijevanja i intimnosti koji karakteriziraju socijalne odnose uopće”. Pojam socijalna/društvena distanca odnosi se na osjećaje udaljenosti ili distance između društvenih skupina. Najčešće se rabi da bi se označio stupanj udaljenosti ili bliskosti među pripadnicima etničkih skupina (Abercrombie i dr. 2008.:55).

Sociolog *Park* pod socijalnom distancom podrazumijeva različite stupnjeve razumijevanja i osjećanja intimnosti koji se javljaju u različitim socijalnim odnosima i različitim socijalnim situacijama. Park je koncipirao socijalnu distancu kao osjećanja bliskosti ili udaljenosti između društvenih grupa, a ta se osjećanja kreću od intimnih i toplih preko ravnodušnosti pa čak do neprijateljstva (Park, 1924.). *Emory Bogardus* je formulirao ljestvicu socijalne distance (“Bogardus Social Distance Scale”) kojom se mjeri stupanj bliskosti odnosno socijalne udaljenosti između različitih društvenih skupina (etničkih, rasnih, društvenih itd.).¹ Sam Bogardus uzeo je sedam različitih vrsta odnosno stupnjeva socijalnih odnosa počev od najintimnijih: blisko srodstvo putem braka, prijateljstvo, susjedstvo tj. stanovanje u istoj ulici, zaposlenje u istoj organizaciji, državljanstvo tj. stalni stanovnik jedne države, samo posjetilac određene zemlje i isključenje iz zemlje.² Ova se skala, više ili manje modificirana, upotrebljava za različita empirijska istraživanja. Najčešće se formulira pitanje na osnovu prethodno navedenih sedam čestica na koje se odgovara sa *da* ili *ne*.

¹ Budući da se socijalna distanca može istraživati prema različitim skupinama pa čak i pojedincima, istraživanje socijalne distance je dosta rašireno iako se prvobitno počela istraživati etnička distanca između nacionalnih skupina. Da se istražuje socijalna distanca prema raznim skupinama ilustrira npr. tema uspješno obranjene disertacije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Usporedi: Anto Bagić, Uloga socio-demografskih iskustvenih čimbenika u formiranju stavova i socijalne distance prema epilepsiji i oboljelima (Medicinski fakultet u Zagrebu, Zagreb 2011.)

Marina Topić istraživala je distancu prema različitim manjinskim grupama u društvu kao što su narkomani, alkoholičari, homoseksualci, tjelesni invalidi, samohrane majke i neke nacionalne manjine. Vidjeti o tome njen rad u *Godišnjaku za sociologiju* (ćir.), Novi Sad, god. V(2009.), br. 5, str. 63-68

² Bogardusova skala/ljestvica najčešće se koristi za istraživanje etničke distance, ali i svih drugih vidova socijalne distance kao što su rasna, obrazovna, religijska itd. (*Sociološki rečnik*, 2007.:48).

Svoja istraživanja Emory Bogardus je započeo 1925. baveći se konstruiranjem skale socijalne distance i istraživanjima socijalne distance između rasa, imigranata, studenata itd. Izvornu početnu skalu kasnije je revidirao. O ljestvici socijalne udaljenosti, o svojim istraživanjima distance, o dotjerivanju skale i o sličnim temama Bogardus je objavljivao radove 1925.; 1928a.; 1928.b.; 1959.; 1960. i 1967.

Kod pitanja o etnicitetu kao jednom od mogućih faktora društvenih promjena “naglasak mora biti na dinamičkim procesima etnicizacije (istakli autori), na pitanjima o ulozi etničkog identiteta u procesima konstrukcije i rekonstrukcije društvenih zajednica, dakle o njenoj instrumentalnoj uporabi” (Banovac i dr. 2006.:26).

Socijalna distanca je relativno dosta istraživana: Boneta (2013.), Šlezak i Šakaja (2012.), Banovac i Boneta (2006.), Opačić (2005.), Katunarić (1985., 1991. i 2013.); Previšić (1996.).

1.2. O Janjevu i Janjevcima

U istočnom dijelu Kosovske kotline smjestilo se Janjevo, danas naselje u općini Lipljan. Utemeljeno je kao rudarsko naselje u doba Rima. U srednjem vijeku spominje se, kao rudarska kolonija, prvi put 1303. u pismu pape Benedikta IX barskom nadbiskupu (Antonijević, 2004.). U literaturi se najčešće uzima da su Janjevci najstarija hrvatska etnička grupa (Šiljković, Glamuzina, 2004.) i da su na Kosovo doselili na samom početku 14. st. ili posve precizno 1303. godine (Čolak, Mažuran, 2000.). Riječ je o migrantima s područja Dubrovačke Republike koja je odigrala – dok je postojala - značajnu ulogu u zastupanju njihovih interesa i u očuvanju njihova identiteta. O njihovoj vjerskoj pripadnosti brinula je Katolička crkva. Naselje Janjevo (kao i Letnica) okruženo je srpskim i albanskim stanovništvom. Dubrovački trgovci dolaze na Kosovo, tu grade privremena boravišta, a zatim stalno naselje. Dubrovčani se tu bave trgovinom i zakupom rudnika.

Župa Janjevo izričito se spominje u pismu pape Klementa VI, upućenog caru Stefanu Dušanu 1346. god. Ovo je najstarije izravno spominjanje Janjeva u povijesnim izvorima. Stanovništvo Janjeva živjelo je zajedno sa Sasima rudarima jer su i jedni i drugi katoličke vjere u okruženju Srba pravoslavaca. Tvrdi se da je stanovništvo govorilo dubrovačkim dijalektom uz korištenje povlastica srpskih vladara.

Poslije pada Bosne, 1463., Turci naseljavaju Janjevo. Epidemija kuge 1623. smanjuje broj katolika s jedne tisuće (1.000) na 400. Zahvaljujući nadbiskupu skopskom Matiji Mazareku rođenom u Janjevu, broj katolika u Janjevu se povećava u drugoj polovici 18. st. i početkom 19. st. Povećanje katolika u Janjevu rezultat je doseljavanja stanovništva porijeklom Dubrovčana iz drugih mjesta (kao što su npr. Prizren, Priština, Trepča, Đakovica pa i Letnica). Starih stanovnika izravno porijeklom iz Janjeva bilo je malo (kao primjerice danas Splitskana u Splitu). Nova župna crkva izgrađena je 1856. (Sv. Nikola), a osnovna škola 1866.

Krajem 19. i početkom 20. st. Janjevo je imalo oko 3.400 stanovnika. Brojno kretanje stanovnika Janjevaca tj. Hrvata u naselju Janjevo bilo je sljedeće: 1961. godine 3.052 ili 81,13% stanovnika naselja, 1971. godine 3.761 ili 79,31%, 1981. godine 3.534 ili 69,48% i 1991. godine 2.859 ili 86,14%. Godine 1991. obitelji sa

pet i više članova činila su 69,3% u ukupnoj strukturi obitelji.³ Kretanja na Kosovu (ekonomska nerazvijenost, standard, politički procesi) utječu 70-tih i 80-tih godina 20. stoljeća na emigriranje Janjevaca u Hrvatsku. Prema nekim podacima iz Srbije se 1991. god. iselilo ukupno 43 tisuće Hrvata.⁴ Janjevci se boje vojne mobilizacije u Srbiji i strahuju od upućivanja u rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Već 1992. dio Hrvata s Kosova preseljava u Zapadnu Slavoniju – “iseljavanje je bilo podsticano i sa srpske i sa hrvatske strane”.

Njihovo emigriranje s Kosova “spada u kategoriju *razmjene stanovništva* o kojoj se intenzivno govorilo, posebno 1992. i 1993. godine (Antonijević, 2004. : 287). Vlast Hrvatske demokratske zajednice Janjevce je preselila u Kistanje i dodijelila im na korištenje kuće (srpske) čiji su se vlasnici iselili bilo tijekom rata bilo poslije operacije *Oluja*. Kad je povratnicima, Srbima, vlast vratila njihove kuće, izgradila je posve novo naselje za Janjevce u Kistanjama. Izgrađena je i nova crkva, Sv. Nikole u Kistanjama (kako se zove i crkva u Janjevu na Kosovu). Neki autori tvrde da danas Janjevci u raznim biskupijama imaju 36 svećenika i 22 časne sestre.

Antonijević zaključuje da je seoba Janjevaca s Kosova u Kistanje (RH) primjer “*humanog preseljavanja stanovništva i etničkog inženjeringa*”. Pa ipak, to se ne može podvesti pod prisilno preseljenje stanovništva jer nisu prisilno deportirani, nego su dobrovoljno preselili s Kosova u Bukovicu (Hrvatska).⁵

1.3. O Kistanjama i Pokrčju

Kistanje su naseljeno mjesto i ujedno administrativno središte općine Kistanje (u Šibensko-kinjskoj županiji). Naselja u općini Kistanje ima četrnaest: Biovičino Selo, Đevrske, Gošić, Ivoševci, Kakanj, Kistanje, Kolašec, Modrino Selo, Nunić, Parčić, Smrdelje, Varivode, Zečevo.

Kistanje se, čini se, prvi put spominju u nekom dokumentu iz 1408. godine pod nazivom Kyztane. U geografskim kartama mletačkog razdoblja javlja se talijanski naziv Chistagne (Mandić, 2010.:243; 248).

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, na prostoru koji danas obuhvaća općina Kistanje, živjelo je 7.816 stanovnika, od kojih je oko 98% bilo srpske nacionalnosti. Samo naselje Kistanje brojalo je 2021 stanovnika od kojih je samo

³ Za detaljnije podatke o kretanju stanovništva, o strukturi obitelji uključujući i brojnost prezimena Janjevaca konzultirati rad Željke Šiljković i Martina Glamuzine, Janjevo and Janjevci – from Kosovo to Zagreb, *Geoadria*, 9(1) : 89-109.

⁴ To je tvrdila odnosno taj podatak iznijela Sonja Biserko, Beograd: Helsinški odbor, 1997.

⁵ O prisilnom migriranju stanovništva, o izbjeglicama i prognanicima od 1990. do 1996. vidjeti rad Josip Kumpes (1996.): *Prisilna migracija, izbjeglištvo i prognaništvo: Bibliografijska (1993.-1996.), Migracijske teme*, 12(1-2) : 93-136. Bibliografija radova na tu temu je relativno brojna, a obogaćena je poslije tih godina do danas.

desetak bilo hrvatske nacionalnosti, a ostalo srpske nacionalnosti. Treba naglasiti da je općina Kistanje postojala do početka šezdesetih godina 20. stoljeća, kada je ukinuta i pripojena bivšoj općini Knin. Općina Kistanje ponovo je nastavila s radom nakon Domovinskog rata, kada je iznova osnovana.

Mandić je pobrojao oko 25 ugostiteljskih objekata (kavana, krčmi, kafića i sl.) i desetak-dvanaest opančarskih radnji te tridesetak raznih obrtničkih radnji. U Kistanjama je uoči Domovinskog rata postojala i privredna odnosno gospodarska djelatnost. Tako je tvornica namještaja "Jadran" iz Zagreba imala svoj pogon u Kistanjama koji je zapošljavao od 35 pa do 80 radnika, a možda i do 100. Prema nekim podacima taj je pogon zapošljavao čak 275 radnika (Mandić, 2010.:541). I Tvornica vijaka iz Knina imala je pogon u Kistanjama (Pilić, 2011.), zatim tvornica odjeće "Kninjanka" imala je svoj pogon u Kistanjama. U Čučevu nedaleko Kistanja bila je farma koza itd. Ratna zbivanja, emigracija stanovništva, pretvorba i privatizacija rezultirali su time da su ti proizvodni pogoni praktično nestali. Stanovništvo koje je imigriralo u Kistanje s Kosova tj. Janjevci nemaju se gdje zaposliti. Nastavljaju svoje tradicionalne obrte poput rukotvorina koje proizvode, onda plasiraju u vrijeme turističke sezone od Istre do Dubrovnika. Pripadnici srpske nacionalne manjine koji su bilo u ratu bilo poslije "Oluje" iselili iz Kistanja i Bukovice postupno se vraćaju, ali ni oni se nemaju gdje zaposliti. Iz Kistanja dnevno u Knin u srednje škole putuje oko 90 učenika, uglavnom Janjevaca.⁶

Prema popisu stanovništva 2001.godine, na području općine Kistanje živi 3.038 stanovnika od kojih je 1.736 ili 57,14% pripadnika srpske nacionalne manjine, 1.255 ili 41,31% hrvatske nacionalnosti (uglavnom izbjeglica sa Kosova) i 47 stanovnika ili 0,23% je ostalih. Najveći broj stanovnika danas živi u naselju Kistanje, cca 1.700 od kojih je 1.255 hrvatske nacionalnosti. Procjenjuje se da se do danas vratilo na područje općine Kistanje oko 50% izbjeglog stanovništva srpske nacionalnosti, a proces povratka još uvijek traje i nije završen.

Samo Kistanje, kao naseljeno mjesto odnosno središte istoimene općine, imalo je u proteklih stotinjak godina sljedeći broj stanovnika: 1921.godine 1.965 stanovnika, 1948.godine 2.247, godine 1991. imalo je 2.021 i 2011.godine 1909 žitelja. Prema popisu stanovništva 1991. Srbi su u Kistanjama sačinjavali 97,97% stanovništva, Hrvati 0,44% i "Jugoslaveni" 1,13% (Poturović i Rončević, 2009.; Mandić, 2010.).

⁶ Učenici iz Kistanja odnosno Janjevci izloženi su ponekad upadicama svojih školskih drugova da su oni Šiptari. Vidjeti članak Obračun u Kninu: nakon upadice "stigli Šiptari", potuklo se 30 srednjoškolaca iz Knina i Kistanja, Slobodna Dalmacija, 25. 1. 2011., str. 7 (*Novosti*).

Jedan portal objavio je vijest da je zatvoren vodovod onim kućanstvima Janjevaca u Kistanjama koji nisu platili račune za vodu. S tim u vezi jedan Janjevac izjavljuje da ima osmero djece, da ih je u kući s njim ravno deset, a da su mu ukupni prihodi 3.600,00 kuna te da mu je to nedovoljno da bi mogao podmirivati režijske troškove.

U radu se govori o Janjevcima u Pokrčju stoga što Kistanje spada u Pokrčje. A Pokrčje je zapravo porječje rijeke Krke od Dinare do mora ili naprosto prostor u trokutu Knin-Zadar-Split (Pilić, 2008.).

2. PREGLED NEKIH ISTRAŽIVANJA SOCIJALNE DISTANCE

Rezultati ankete ne moraju izražavati racionalizaciju od strane ispitanika jer “oni tobože taje svoja ‘prava’ osjećanja” što bi predstavljalo nepovjerenje prema drugima. Najčešće riječ je o “objektivnoj slici iskrenih osjećaja” koji nisu imuni na situacijske promjene (Katunarić, 2013.:158).

U posebnim situacijama takve osjećaje zamjenjuje se strahom, nestabilnošću i općenito negativnim stavovima. Prema okolini koju nastanjuju drugi narodi podjednako je među ljudima prisutna otvorenost i zatvorenost (Katunarić, 2013.:158).

Analizirajući podatke o socijalnoj distanci dobivene u istraživanju socijalne strukture u Hrvatskoj 1985. godine na kvotnom uzorku, Katunarić je utvrdio da na pitanje o partnerima u radu, Hrvati i “Jugoslaveni” najčešće biraju pripadnike svojih etničkih grupa, dok Srbi najčešće biraju “Jugoslavene”. Zanimljivo je da Srbi podjednako biraju za poželjne partnere u radu pripadnike srpske i hrvatske nacionalnosti.

Premda je na pitanja o socijalnoj distanci oko 60% ispitanika “konformistički izbjeglo svoje ‘prave’ odgovore” ni dobiveni odgovori nisu “lažni” jer izražavanje netrpeljivosti prema drugima nije trajna kategorija⁷ (Katunarić, 2013.:158-159; 161).

Rezultati drugog istraživanja provedenog krajem 1989. godine, na samom izmaku i socijalističkog razdoblja i Jugoslavije, istovremeno u Hrvatskoj (N=2.511) i Bosni i Hercegovini (N=2.122) pokazuju sljedeće: Na pitanje s kojim pripadnicima pojedinih naroda bi najradije radili, u Hrvatskoj pripadnici hrvatske nacije preferiraju Hrvate (92,2%), potom Srbe pa “Jugoslavene”⁸ i Muslimane.

Srbi najviše preferiraju Hrvate (59%), a slijede pripadnici vlastite nacije (27,3%). I “Jugoslaveni” najviše preferiraju Hrvate te Jugoslavene, a zatim Srbe.

Muslimani u BiH izražavaju najveću samopreferenciju (62,8%) a potom po prilici podjednako preferiraju Hrvate i Srbe. Srbi u BiH podjednako preferiraju Muslimane i Srbe, “a najmanje Hrvate i Jugoslavene”. Hrvati u BiH jednako preferiraju Muslimane i Hrvate, dok Srbe značajno manje, a Jugoslavene najmanje (Katunarić, 2013.:172-173).

⁷ Na pitanje s kojima bi od nacionalnih etničkih grupa radili, ispitanici su u većini odgovarali da im to nije značajno i nisu preferirali nijednu grupu. Odatle zaključak o konformizmu i izbjegavanju “pravih” odgovora. Usporedi: Katunarić, 2013.:158 i 161.

⁸ Jugoslaveni su ustavna kategorija u bivšoj socijalističkoj Jugoslaviji ali se ne mogu smatrati nacijom. Oni su, zapravo, paraetnička skupina. Muslimani u ovom dijelu rada nisu vjerska oznaka nego nacionalna (slično današnjim Bošnjacima u BiH).

Katunarić zaključuje da izražena “socio-etnička distanca nije velika” i da je gotovo 60% ispitanika apstiniralo na ovakva pitanja (Katunarić, 2013.:173). Autor pretpostavlja da se kasnije samopreferencija povećala što je izravno povezano s političkim sukobima koji su već tada počeli, zatim se nastavili sve do ratnih sukoba. On zaključuje da je socijalna distanca “oblik ponašanja pretežno uvjetovan situacijom, barem u nedemokratskim i pseudodemokratskim režimima” (Katunarić, 2013.:174).

Istraživanje socijalne distance koje je provela agencija GFK 2002., imalo je za cilj ispitivanje bliskosti, odnosno udaljenosti Hrvata i Bošnjaka/Muslimana, Crnogoraca, Slovenaca i Srbe u Hrvatskoj⁹. Primjenjena je nemodificirana Bogardusova ljestvica sa svih sedam stupnjeva, a ovdje prenosimo odgovore na samo one stupnjeve koje smo imali u svom istraživanju.

Ispitanici Hrvati prihvaćaju kao osobne *prijatelje* Slovence (15%), Crnogorce (11%), Bošnjake/Muslimane (11%) i Srbe (10%).

Kod *supružnika* je nešto drukčiji redoslijed preferencija: za supruga ili suprugu pripadnici hrvatske nacije prihvatili bi Slovence (12%), Srbe (9%) i podjednako Bošnjake/Muslimane i Crnogorce (po 7%). Uskratilo je odgovore 9% ispitanika u odnosu na sve četiti nacije koje su bile u pitanju. Rezultati ovog istraživanja razlikuju se po regijama unutar Hrvatske. Najveća distanca prema drugim nacionalnostima izražena je u Dalmaciji. Jedno istraživanje provedeno na području čitave bivše Jugoslavije 1990. (N=4.232) pokazuje da su etničke grupe koje izražavaju najmanju udaljenost/distanciranost Jugoslaveni iz BiH (56%), zatim Muslimani iz BiH (51%) te Srbi iz BiH (47%), potom slijede ostale nacionalne skupine. Prema rezultatima ovoga istraživanja pokazuje se paradoks o najvećoj otvorenosti nacija u BiH i to na samom pragu rata koji je imao razorne posljedice (Pantić, 1991.). Jedno poslijeratno istraživanje u BiH provedeno 2002.godine (N=1.850) pokazuje da stanovnici Federacije BiH najviše odbacuju Rome, zatim Albance i Makedonce, potom slijede Crnogorci i Srbi. Isto istraživanje pokazuje da se najviše prihvaćaju Slovenci i Hrvati. Stanovništvo na području Republike Srpske u BiH najmanje prihvaća Muslimane/Bošnjake te Rome, potom slijede Hrvati, Slovenci i Makedonci. Ovo stanovništvo najmanju distancu izražava prema Crnogorcima (Puhalo, 2003).

Istraživanje provedeno istovremeno u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji (N=1.502) pokazuje da oko 15% Srba ne želi vidjeti Albance u svojoj zemlji čak ni kao turiste, a oko 12% Hrvata također ne želi u svojoj zemlji vidjeti ni Srbe ni Albance kao turiste, dok 11% Hrvata ne želi kao turiste vidjeti ni Rome. Za 10% Bošnjaka/Muslimana Srbi nisu poželjni kao turisti u njihovoj zemlji. Jednako tako 11%

⁹ Rezultati toga istraživanja donose se ovdje prema knjizi čiji je autor Zoran Malenica, *Ogledi o hrvatskom društvu. Prilog sociologiji hrvatskog društva*, Zagreb: Golden-marketing-Tehnička knjiga. Usporedi 5. Poglavlje Etničke i nacionalne predrasude u hrvatskom društvu danas, te posebno odjeljak Ispitivanje socijalne distance i njezini uzroci, str. 173-180.

Bošnjaka ne želi imati Srbe za sugrađane, ali isto tako ni 10% Srba ne želi Bošnjake kao sugrađane. Jedna petina tj. 20% Srba protiv su toga da im Albanci budu sugrađani. Hrvati nemaju rado Rome, Albance i Srbe kao svoje sugrađane.

Bošnjaci se u 10% slučajeva protive da rade sa Srbinom u istoj tvrtki. Hrvati ne žele raditi s Albancima i Romima u 16% slučajeva, ali ni sa Srbima u 13% slučajeva i Crnogorcima u 10% slučajeva. Preko petine Srba (21%) ne želi raditi sa Albancima, zatim 11% s Bošnjacima i 10% s Romima. Kod 15% Bošnjaka Srbi nisu poželjni kao susjedi. Za 22% Hrvata, Albanci nisu poželjni kao susjedi, za 19% Romi i za 15% Srbi. Srbi smatraju najudaljenijima Albance (30%), Rome (19%), Bošnjake (16%) i Hrvate (15%). Bošnjacima je također preko jedne petine (22%) nemoguće da imaju prijatelje među Srbima, a među Romima 15%. I preko jedne petine Hrvata (21%) ne prihvaća za prijatelja nekoga od Roma, a 19% nekoga od Albanaca, 15% nekoga od Srba. Srbi se, pak, najviše protive prijateljstvu s Albancima (31%), Romima (19%), Hrvatima i Bošnjacima (18%) (Opačić i dr., 2005.).

Istraživanje nacionalnog identiteta i socijalne distance studenata bošnjačke, hrvatske i srpske nacionalnosti (N=204) provedeno 2003. pokazuje da Hrvati prema Bošnjacima i Srbima prosječno izražavaju stupanj bliskosti da budu bliski prijatelji. Bošnjaci značajno izražavaju distancu prema Srbima i najviši stupanj bliskosti s njima je "biti susjedi" dok su s Hrvatima spremni na bliski prijateljski odnos. Ispitanici srpske nacionalnosti gotovo kao i Bošnjaci s Hrvatima su spremni na bliska prijateljstva, a s Bošnjacima biti susjedi. U prosjeku ispitanici sve tri skupine nisu spremni s drugom nacionalnom skupinom na najviši stupanj bliskosti, a to je prema Bogardusovoj socijalnoj ljestvici stupanje u brak. Navedeno istraživanje potvrdilo je "povezanost između varijabli nacionalnog identiteta i socijalne distance" (Kosanović, 2003.).

Dakle, istraživanje etničke distance na području triju hrvatskih regija Istre, Like i Gorskog kotara, 2005. godine (N=937) potvrdilo je hipotezu o različitim obrascima etničke distance. Ispitanici prihvaćaju odnose s bračnim partnerima prema Albancima u 30% slučajeva prema Hrvatima u 94% i prema Srbima u 43% slučajeva. Za bliskog susjeda Albance prihvaćaju u 52%, Hrvate u 94%, a Srbe u 65%. Kao prijatelje ispitanici prihvaćaju Albance 53%, Hrvate 95%, a Srbe 65%. Kao suradnike na poslu ispitanici iz Istre, Gorskog kotara i Like prihvaćaju Albance 53%, Hrvate 94%, a Srbe 64% (Banovac i Boneta, 2006.:29).

Istraživanje koje je proveo Boneta i dr. 2012. na populaciji odgojiteljica dječjih vrtića (N=225) pokazuje da je najveća socijalna bliskost u stupnju "usko srodstvo putem braka" iskazana prema Hrvatima 78,48% i katolicima 62,26%, zatim Slovencima 42,38% i ateistima 44,82%. Odgojiteljice su spremne stupiti u brak s Albancima u 19% slučajeva, s Hrvatima u 78% slučajeva, a sa Srbima u 30% itd. Najveća socijalna distanca iskazana je prema Romima. Autori ističu da je 35% odnosno 80 odgojiteljica odbilo ispuniti Bogardusovu skalu socijalne distance (Boneta i dr. 2013.:486-488).

Zanimljivo je da su istraživači zapazili veću razinu spremnosti na prijateljske nego na susjedske odnose, što znači da se prostorni javni kontakt teže prihvaća nego osobniji i intimniji kontakt. Riječ je o inverziji na Bogardusovoj ljestvici zaključuju autori Šlezak i Šakaja (2012.).

3. METODOLOŠKE NAPOMENE

3.1. Cilj, zadaci i hipoteza

Ovdje se bavimo etničkom distancom između Janjevaca doseljenih s Kosova u Sjevernu Dalmaciju odnosno u mjesto Kistanje i domaćeg stanovništva Srba i Hrvata, što znači da je to pokušaj istraživanja međunacionalnih odnosa u jednoj lokalnoj zajednici.¹⁰

Osnovni cilj istraživanja je dobivanje spoznaje o etničkom distanciranju između navedenih skupina stanovnika (domaćih i doseljenih).

Zadaci su:

1. Utvrditi međusobnu distancu između “domaćeg” stanovništva (Srba i Hrvata) i doseljenih Janjevaca.
2. Utvrditi distancu između Janjevaca i a) Hrvata, b) Srba i c) Albanaca.

Glavna hipoteza:

Pretpostavlja se da će etnička/socijalna distanca između domaćeg stanovništva i Janjevaca (i obrnuto) biti vrlo izražena odnosno da je distanca između jednih i drugih velika.

3.2. Metoda

U ovom istraživanju primjenjena je metoda ankete. Anketari su bili studenti diplomskog studija istraživačkog smjera sociologije pod neposrednim rukovodstvom nastavnika na terenu.¹¹ Anketirani su stanovnici Kistanja i susjednih sela kao što su: Varivode, Đevrske, Smrdelji s područja općine Kistanje, kao i susjedno selo Rupe s područja općine Skradin. Ispitanici su zatečeno stanovništvo u svojim kućanstvima na dan anketiranja. Domaće starinačko stanovništvo (Srbi i

¹⁰ O teorijskim aspektima istraživanja međunacionalnih odnosa kao i o samim istraživanjima u lokalnim zajednicama vidjeti knjigu: Babić, Dragan: *Etnonacionalizam i rat u Hrvatskoj*, Zagreb: Plejada 2010.

¹¹ Pored pisca ovih redaka, na terenu zajedno sa studentima sociologije aktivno je boravila i dr. sc. Ivanka Buzov s Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta u Splitu. Uz naše neposredne instrukcije po dvoje studenata bi ulazili u kućanstva i neposredno intervjuiralo ispitanike (po jednog u kućanstvu) te njihove odgovore (zajedno s ispitanikom-com) upisivali u za anketiranje pripremljene upitnike. Upitnici su sadržavali još neka pitanja ali u ovom radu obrađujemo samo ona koja se odnose na socijalne distance.

Hrvati) pitani su o odnosima sa doseljenim Janjevcima u Kistanje. Janjevci u Kistanjama pitani su o odnosima s pripadnicima domaćeg stanovništva tj. o odnosima prema Srbima i Hrvatima među kojima danas žive, ali i Albancima pored kojih su nekoć živjeli dok su boravili na Kosovu.

Instrument istraživanja bio je upitnik. Upitnik je sadržavao više pitanja ali ovdje obrađujemo samo ona koja se odnose na etničku, odnosno socijalnu distancu (većina ostalih pitanja odnosila se na povjerenje građana u institucije).

I kod domaćeg starinačkog i kod doseljenog stanovništva etnička distanca je istraživana preko bliskosti odnosno udaljenosti:

- kolega na poslu
- šef na poslu
- susjed u ulici
- osobni prijatelj
- bračni drug/supružnik

Mi smo u ovom radu primijenili pet gore navedenih čestica, ali smo pitanje formulirali tako da glasi: “*Biste li imali što protiv da Vam osoba s Kosova (Janjevac) bude šef na poslu?*” Ali nismo u upitniku pružili ispitanicima samo mogućnost da odgovore *da* ili *ne* nego smo primijenili istovremeno još jednu skalu, a to je Likertova skala od pet stupnjeva. Ispitanici su procjenjivali odnosno odgovarali na toj Likertovoj skali od 1 (*da, svakako*), 2 (*uglavnom da*), 3 (*možda*), 4 (*uglavnom ne*) do 5 (*ne, nikako*).

Postoje primjedbe na Bogardusovu skalu. Skala mjeri stavove prema određenim grupama odnosno spremnost ili nespremnost da se s tim grupama stupi u kontakte različitog stupnja intimnosti. Prema tome ona mjeri udaljenost odnosno bliskost tih odnosa. Pojedini kritičari zamjeraju ovoj ljestvici da razmak između čestica/jedinica skale nije jednak. Kasnije sam Bogardus je revidirao svoju skalu. Primjedbe se odnose na to da socijalni odnosi uključeni u skalu mjerenja nisu baš nužno jedan iznad drugog odnosno da stupanj intimnosti ne mora slijediti hipotezu Bogardusa. Smatra se opravdanom primjedba da originalna skala Bogardusa uključuje dvije dimenzije. Onu koja se odnosi na spremnost stupanja u kontakt s predstavnicima određene grupe i onu drugu koja uključuje odbijanja kontakta. Bogardusova skala može se prilagoditi svrsi i cilju istraživanja socijalne distance. Triandis je uradio značajne inovacije na osnovu analize sadržaja socijalnog ponašanja opisanog u 80 romana. On je, ujedno empirijski dokazao višedimenzionalnost skale (Sociološki leksikon 1982. : str. 33-34).

Za naš rad je značajno da je F. Westie kombinirao Bogardusovu skalu socijalne distance sa sumacijskim skalama Lickertova tipa, te se na taj način dobiva intenzitet prihvaćanja i neprihvaćanja o svakom socijalnom odnosu (Westie, 1953.; 1959.; Westie i Westie, 1956.).

3.3. *Uzorak*

Već je napomenuto da je anketirano zatečeno stanovništvo u svojim kućanstvima na dan anketiranja (po jedan iz domaćinstva). Ukupno je anketirano 126 ispitanika od kojih: *Janjevaca* 58, a *domaćeg stanovništva* (Srbi i Hrvati) 68. Ovakav uzorak obično se naziva prigodnim uzorkom.

Među ispitanicima Janjevcima muškarci čine 46,6%, a žene 53,4%. Po dobnoj strukturi najbrojniji su ispitanici od 30 do 49 godina kojih je 51,7%, a iznad 50 godina 19%. Po nacionalnosti Janjevci su svi Hrvati i vjernici katoličke vjeroispovijesti (100%).

Domaće stanovništvo prema spolnoj strukturi predstavljaju muškarci 58,8%, a žene 41,2%. Prema dobi jedna petina (20,6%) predstavlja skupina od 30 do 49 godina, a oni iznad 50 godina predstavljaju 51,5% ispitanika iz redova domaćeg stanovništva. Po nacionalnosti ispitanici u 80,9% pripadaju srpskoj nacionalnoj manjini u Hrvatskoj (Srbi), a Hrvati predstavljaju 17,6% (ostali 1,5%). Na pitanje jesu li vjernici 90% ispitanika odgovorili su da jesu vjernici, a 10% da nisu. Na iduće pitanje kojoj vjeroispovijesti pripadaju dobiveni su sljedeći odgovori: katoličkoj vjeroispovijesti 13,2% ispitanika, pravoslavnoj 72,1%, ateisti su 1,5%, a 13,2% nije odgovorilo na pitanje o vjeroispovijesti. (Iako je prethodno izjavilo 10% ispitanika da nisu vjernici svega se 1,5% izjasnilo da su ateisti, možda su neki od njih agnostici ili jednostavno spadaju u 13,2% onih koji se nisu izjasnili.

I pri letimičnom uvidu vidi se da dobna skupina od 30 do 49 godina kod Janjevaca predstavlja dva i po puta brojniju skupinu nego kod domaćeg stanovništva. Potpuno je obrnuto kod dobne skupine iznad 50 godina. Ova razlika u dobnoj strukturi između Janjevaca i domaćeg stanovništva može se objasniti pomoću dva podatka: jedan je da su mlađe dobne skupine kod Janjevaca zastupljenije zbog visokog nataliteta i još nedovršene demografske tranzicije, a kod domaćeg stanovništva, budući da pretežu Srbi (81%), riječ je o tomu da su to povratnici, a povratnici su pretežno starija dobna skupina. Prema broju članova obitelji, s pet i više članova kod Janjevaca je 77,6% obitelji, a kod domaćeg stanovništva 20,6%. Po spolnoj strukturi također su uočene razlike jer je udio muških ispitanika kod Janjevaca za 12 postotnih bodova manji nego kod ispitanika iz redova domaćeg stanovništva. Ta se razlika može objasniti kako strukturom Srba povratnika tako i prostornom mobilnošću Janjevaca s obzirom na njihov obrt i prodaju obrtničkih proizvoda na turističkom području, budući da je anketiranje na terenu provedeno početkom 6. mjeseca.

Podaci dobiveni anketom obrađeni su u statističkom paketu u programu SPSS. Socijalnu bliskost odnosno socijalnu distancu prikazali smo deskriptivnom analizom prikazavši frekvencije i postotke.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

Analitički ćemo detaljno prikazati rezultate po pojedinim pitanjima.

4.1. Socijalna distanca domaćeg stanovništva prema doseljenim Janjevcima s Kosova

Tablica 1. Biste li imali što protiv da Vam osoba s Kosova (Janjevac) bude šef na poslu

Red.broj	Osoba s Kosova (Janjevac) kao šef	F	%
1.	DA, svakako	2	2,9
2.	Uglavnom DA	2	2,9
3.	Možda	5	7,4
4.	Uglavnom NE	18	26,5
5.	NE, nikako	40	58,8
	<i>bez odgovora</i>	1	1,5
	<i>UKUPNO</i>	68	100,0

Na pitanje: “Biste li imali što protiv da Vam osoba s Kosova/Janjevac bude šef na poslu?” dobili smo sljedeće odgovore na uzorku domaćeg stanovništva.

Uglavnom ne (26,5%) i *ne, nikako* (58,8%) ako ih uzmemo zajedno odgovorilo je 85,3% ispitanika. Ako pak uzmemo zajedno odgovore onih ispitanika koji su odgovorili *da, svakako* (2,4%), *uglavnom da* (2,9%) i pridodamo one što su odgovorili *možda* onda imamo svega 13,2% koji imaju nešto protiv da im osoba s Kosova, tj. Janjevac, bude šef na poslu (Tablica 1). Više od šest puta prevladavaju oni koji ne bi imali ništa protiv šefa na poslu Janjevca.

Postotak ispitanika koji su odgovorili u kategoriji “možda” pribrojili smo onim ispitanicima koji su odgovarali “da, svakako” i “uglavnom da” stoga što pretpostavljamo da takav odgovor samo prikriva protivljenje.

Tablica 2. Biste li imali što protiv da Vam osoba s Kosova (Janjevac) bude kolega na poslu?

Red.broj	Osoba s Kosova (Janjevac) kao kolega	F	%
1.	DA, svakako	0	0,0
2.	Uglavnom DA	2	2,9
3.	Možda	7	10,3
4.	Uglavnom NE	17	25,0
5.	NE, nikako	41	60,3
	<i>bez odgovora</i>	1	1,5
	<i>UKUPNO</i>	68	100,0

Posve jednak broj (13,2%) je onih odgovora koji se protive tomu da im Janjevac bude *kolega* na poslu. (Upravo smo iznijeli da je 13,2% ispitanika koji imaju nešto protiv da im Janjevac bude šef na poslu. Tablica 1). Jednako tako 85,3% ne bi imali ništa protiv da im *kolega* na poslu bude Janjevac. Na vlas smo jednake odgovore po udjelu u postocima dobili i na prethodno pitanje o šefu na poslu. (Usporediti tablice 1 i 2).

Zanimljivo je da je jednaka distanca domaćeg stanovništva prema Janjevcu i kad je šef (nadređen) na poslu i kad je kolega u poslu.

Tablica 3. Biste li imali što protiv da Vam osoba s Kosova (Janjevac) bude susjed u ulici?

Red.broj	Osoba s Kosova (Janjevac) kao susjed	F	%
1.	DA, svakako	0	0,0
2.	Uglavnom DA	1	1,5
3.	Možda	10	14,7
4.	Uglavnom NE	17	25,0
5.	NE, nikako	40	58,8
<i>UKUPNO</i>		68	100,0

Imaju li što protiv “starinci” (domaće stanovništvo) da im Janjevac bude *susjed* u ulici?. Imaju njih 16,2% ako im pribrojimo i one koji su odgovorili s “možda”. *Uglavnom ne* – 25,0% i *ne, nikako* 58,8% ili ukupno 83,8% ne bi imali ništa protiv da im susjed bude Janjevac (Tablica 3).

Tablica 4. Biste li imali što protiv da Vam osoba s Kosova (Janjevac) bude osobni prijatelj?

Red.broj	Osoba s Kosova (Janjevac) kao prijatelj	F	%
1.	DA, svakako	0	0,0
2.	Uglavnom DA	1	1,5
3.	Možda	11	16,1
4.	Uglavnom NE	18	26,5
5.	NE, nikako	38	55,9
<i>UKUPNO</i>		68	100,0

A da im Janjevac bude *osobni prijatelj*? – ne bi imali ništa protiv 82,4% ispitanika. Ali bi imali protiv njih 17,6% (Tablica 4). Ovo je protivljenje znatno izraženije nego prema šefu i kolegama na poslu, a nešto izraženije nego prema susje-

du u ulici. Za nijansu je veća distanca domaćih stanovnika prema stupnju osobnog prijateljstva nego prema susjedstvu (u ulici).

Tablica 5. Biste li imali što protiv da Vam osoba s Kosova (Janjevac) bude bračni drug-družica?

Red.broj	Osoba s Kosova (Janjevac) kao bračni drug	F	%
1.	DA, svakako	7	10,3
2.	Uglavnom DA	2	2,9
3.	Možda	8	11,8
4.	Uglavnom NE	15	22,1
5.	NE, nikako	36	52,9
<i>UKUPNO</i>		68	100,0

No, još je više izraženo protivljenje mogućnosti da osoba s Kosova – Janjevac/Janjevka bude *bračni drug odnosno družica*. Ako i ovdje zbrojimo kategorije *da, svakako* (10,3%) i *uglavnom da* (2,9%) te pridodamo neodlučne (kategorija *možda*-11,8%) dobivamo 25 posto. Najveća distanca domaćeg stanovništva prema doseljenim Janjevcima iskazana je prema najintimnijem odnosu tj. sklapanja braka. Svaki četvrti starinac (domaći stanovnik – ispitanik) protivi se takvoj mogućnosti. Međutim, tri četvrtine ispitanika starinaca (točno 75,0%) ne bi imali (ni)što protiv toga da im Janjevka/Janjevac bude bračni drug (*Tablica 5*).

4.2. Socijalna distanca Janjevaca prema Srbima

Tablica 6. Biste li imali što protiv da Vam osoba srpske nacionalnosti bude šef na poslu?

Red.broj	Osoba srpske nacionalnosti kao šef	F	%
1.	DA, svakako	6	10,3
2.	Uglavnom DA	2	3,4
3.	Možda	1	1,7
4.	Uglavnom NE	3	5,2
5.	NE, nikako	45	77,7
<i>bez odgovora</i>		1	1,7
<i>UKUPNO</i>		58	100,0

Tablica 6 ilustrira odnos Janjevaca doseljenih u Kistanje prema pretpostavljenoj mogućnosti da im osoba srpske nacionalnosti (što zapravo znači pripadnik srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj), dakle Srbin, bude *šef na poslu*. Ukupno 15,4% ispitanika imalo bi nešto protiv *da* im takva osoba bude šef na radnom mjestu, dok 82,9% *uglavnom* i/ili *nikako* ne bi imalo što protiv toga.

Tablica 7. Biste li imali što protiv da Vam osoba srpske nacionalnosti bude kolega na poslu?

Red.broj	Osoba srpske nacionalnosti kao kolega na poslu	F	%
1.	DA, svakako	2	3,4
2.	Uglavnom DA	3	5,2
3.	Možda	1	1,7
4.	Uglavnom NE	2	3,4
5.	NE, nikako	49	84,6
	<i>bez odgovora</i>	1	1,7
	<i>UKUPNO</i>	58	100,0

Još je manja distanca Janjevaca prema tome da im osoba iz redova srpske nacionalnosti bude *kolega na poslu*. Imali bi što protiv takvog kolege svega 10,3% (uzevši zajedno one ispitanike koji su odgovorili *da, svakako; uglavnom da i možda*, bi imali (ne)što protiv). Dok je svega jedna desetina protivna da im kolega na poslu bude srpske nacionalnosti dotle 88% ispitanika ne bi imali (ne)što protiv – što ilustrira *tablica 7*).

Dok je domaće stanovništvo iskazivalo jednaku udaljenost i prema šefu i prema kolegi Janjevcu na poslu (po 13,2%) dotle su Janjevci iskazali veću distancu prema šefu (15,4%) nego kolegi na poslu (10,3%), ukoliko su oni Srbi.

Tablica 8. Biste li imali što protiv da Vam osoba srpske nacionalnosti bude susjed u ulici?

Red.broj	Osoba srpske nacionalnosti kao susjed	F	%
	DA, svakako	6	10,3
2.	Uglavnom DA	1	1,7
3.	Možda	0	0,0
4.	Uglavnom NE	5	8,6
5.	NE, nikako	45	77,7
	<i>bez odgovora</i>	1	1,7
	<i>UKUPNO</i>	58	100,0

Iz *Tablice 8* vidljivo je da svega 12% ispitivanih Janjevaca u Kistanjama ne prihvaća da im osoba srpske nacionalnosti bude *susjed u ulici*, a ne protive se tome preko 86 posto.

Što se tiče susjedstva, domaći stanovnici u Pokrčju iskazali su nešto veću distancu prema Janjevcima (16,2%) nego što su je Janjevci iskazali (12%).

Tablica 9. Biste li imali što protiv da Vam osoba srpske nacionalnosti bude osobni prijatelj?

Red.broj	Osoba srpske nacionalnosti kao prijatelj	F	%
1.	DA, svakako	4	6,9
2.	Uglavnom DA	1	1,7
3.	Možda	5	8,6
4.	Uglavnom NE	3	5,2
5.	NE, nikako	44	75,9
<i>bez odgovora</i>		1	1,7
<i>UKUPNO</i>		58	100,0

Na pitanje: “Biste li imali što protiv da Vam osoba srpske nacionalnosti bude *osobni prijatelj*” dobili smo sljedeće odgovore. Ukupno 17,2% ispitanika Janjevaca izjasnilo se da ima nešto protiv (bilo *svakako da*, ili *uglavnom da* ili eventualno *možda*), a 81,1% (*uglavnom ne* ili *nikako ne*) nemaju (ne)što protiv. (Vidjeti *tablicu 9*).

Prethodno smo mogli vidjeti da je domaće stanovništvo u 17,6% slučajeva izrazilo odbijanje osobnog prijateljstva s Janjevcima.

Tablica 10. Biste li imali što protiv da Vam osoba srpske nacionalnosti bude bračni drug?

Red.broj	Osoba srpske nacionalnosti kao bračni drug	F	%
1.	DA, svakako	12	20,7
2.	Uglavnom DA	3	5,2
3.	Možda	3	5,2
4.	Uglavnom NE	5	8,6
5.	NE, nikako	34	58,6
<i>bez odgovora</i>		1	1,7
<i>UKUPNO</i>		58	100,0

Najveću distancu ispitanici Janjevci pokazali su (ili iskazali su) prema mogućnosti da im osoba srpske nacionalnosti bude *bračni drug*: gotovo se trećina protivi tome

(31,1)¹², odnosno jedna petina (20,7%) apsolutno (tj. *svakako*) bi bilo protiv takvog braka između Janjevca ili Janjevke i Srbina ili Srkinje što je posve uočljivo iz *tablice 10*). Pa, ipak njih preko dvije trećine (67,2%) nema ništa protiv takvog braka.

4.3. Socijalna distanca Janjevaca prema Albancima

Tablica 11. Biste li imali što protiv da Vam osoba albanske nacionalnosti bude šef na poslu?

Red.broj	Osoba albanske nacionalnosti kao šef	F	%
1.	DA, svakako	2	3,4
2.	Uglavnom DA	2	3,4
3.	Možda	1	1,7
4.	Uglavnom NE	1	1,7
5.	NE, nikako	44	75,9
<i>bez odgovora</i>		8	13,8
<i>UKUPNO</i>		58	100,0

Inspekcijom *Tablice 11* može se lako ustanoviti da svega 8,5% ispitanih Janjevaca ima nešto protiv toga da im *šef na poslu* bude albanske nacionalnosti. Više od tri četvrtine (77,6%) ne bi imalo ništa protiv toga da im pripadnik te nacionalnosti “šefuje” na poslu. Zanimljivo je da ovdje bilježimo 13,8% ispitanika *bez odgovora* u usporedbi s 1,7% kod izjašnjavanja o pitanjima u odnosu na osobe srpske nacionalnosti.

Tablica 12. Biste li imali što protiv da Vam osoba albanske nacionalnosti bude kolega na poslu?

Red.broj	Osoba albanske nacionalnosti kao kolega	F	%
1.	DA, svakako	2	3,4
2.	Uglavnom DA	1	1,7
3.	Možda	3	5,2
4.	Uglavnom NE	1	1,7
5.	NE, nikako	43	74,2
<i>bez odgovora</i>		8	13,8
<i>UKUPNO</i>		58	100,0

¹² Izravno su protiv zapravo 25,9%, dakle četvrtina (20,7% *da, svakako* i 5,2% *uglavnom da*). Tom zbroju smo – kao i kod analize drugih podataka u tablicama – pridodali i kategoriju *možda* (5,2%) te agrerirani podaci iznose 31,1%.

Tablica 12 pokazuje da svega 10,3% Janjevaca ima nešto protiv da im osoba albanske nacionalnosti bude *kolega na poslu*. Tri četvrtine ispitanika (75,9%) ne bi imalo ništa protiv toga. Nešto manja distanca prema šefu (8,5%) nego prema kolegi na poslu (10,3%) možda se može objasniti time što je radni kolega/radna kolegica neposredno i svakodnevno uz ispitanika, dok šef (ovisno o konkretnom radnom mjestu) može biti i ponešto prostorno udaljen i svakako ne mora biti neposredno uz zaposlenika, svakodnevno sedam ili osam sati. Uostalom, taj smo stupanj pridodali Bogardusovoj ljestvici socijalne distance.

Tablica 13. Biste li imali što protiv da Vam osoba albanske nacionalnosti bude susjed u ulici?

Red.broj	Osoba albanske nacionalnosti kao susjed	F	%
1.	DA, svakako	3	5,2
2.	Uglavnom DA	2	3,4
3.	Možda	2	3,4
4.	Uglavnom NE	2	3,4
5.	NE, nikako	41	70,8
	<i>bez odgovora</i>	8	13,8
	<i>UKUPNO</i>	58	100,0

Protiv *susjeda u ulici* albanske nacionalnosti bilo bi 12% Janjevaca (uključivo i kategoriju *možda*), a gotovo tri četvrtine (74,2%) ne bi imalo ništa protiv toga, što je posve vidljivo iz *tablice 13*. Čitatelj iz gornje tablice može i sam vidjeti da su ispitanici Janjevci otvoreno protiv susjedstva Albanaca u 8,6% slučajeva (*da, svakako* 5,2% i *uglavnom da* 3,4%).

Tablica 14. Biste li imali što protiv da Vam osoba albanske nacionalnosti bude osobni prijatelj?

Red.broj	Osoba albanske nacionalnosti kao prijatelj	F	%
1.	DA, svakako	2	3,4
2.	Uglavnom DA	3	5,2
3.	Možda	5	8,6
4.	Uglavnom NE	2	3,4
5.	NE, nikako	38	65,6
	<i>bez odgovora</i>	8	13,8
	<i>UKUPNO</i>	58	100,0

I ovdje je 8,6% ispitanika Janjavaca otvoreno protiv prijateljstva s Albancima kao što je takav postotak i protiv njihova susjedstva. U tim kategorijama izražena socijalna distanca je podjednaka prema Albancima bilo da su susjedi bilo da su prijatelji.

Među ispitanicima je 17,2% onih Janjevaca koji bi imali nešto protiv da im netko albanske nacionalnosti bude *osobni prijatelj*. Tablica 14 pokazuje, pored toga, da je 69% Janjevaca pripravno imati osobnog prijatelja albanske nacionalnosti. Ne treba gubiti iz vida činjenicu da je 13,8% ispitanika bez odgovora.

Tablica 15. Biste li imali što protiv da Vam osoba **albanske nacionalnosti** bude **bračni drug**?

Red.broj	Osoba albanske nacionalnosti kao bračni drug	F	%
1.	DA, svakako	8	13,8
2.	Uglavnom DA	2	3,4
3.	Možda	2	3,4
4.	Uglavnom NE	1	1,7
5.	NE, nikako	36	62,2
<i>bez odgovora</i>		9	15,5
<i>UKUPNO</i>		58	100,0

Jedna petina Janjevaca (20,6%) smatra da bi imali nešto protiv da im netko albanske nacionalnosti bude *bračni drug*, odnosno supruga ili suprug. Daljnjim pregledom iste tablice (T-15) vidljivo je da nešto manje od dvije trećine ili precizno 63,9% *uglavnom* ili *nikako* nema ništa protiv supružnika albanske nacionalnosti. No, i ovdje je više od jedne šestine ispitanika (13,8%) bez odgovora na ovo pitanje.

Zanimljiva je najveća distanca Janjevaca prema Albancima u odnosu na *bračnog druga*, (20,6%), zatim prema *osobnom prijatelju* (17,2%) i *susjedu u ulici* (12%). Najmanju distancu Janjevci pokazuju prema Albancima u odnosu na *kollegu na poslu* (10,3%) i još manju prema *šefu na poslu* (8,5%).

4.4. Socijalna distanca Janjevaca prema ostalima Hrvatima

Iako su Janjevci, Hrvati, doseljenici s Kosova, i tako se sami identificiraju, ipak smo im postavili i pitanja o mogućim odnosima u situacijama na mjestima rada i stanovanja, te u životu uopće i o osobama hrvatske nacionalnosti. Ovo može biti zanimljivo istraživačko pitanje s obzirom na to da su Janjevci posebna grupa pred nekoliko godina doseljena u Bukovicu, tj. u Kistanje.

Tablica 16. Biste li imali što protiv da Vam osoba hrvatske nacionalnosti bude šef na poslu?

Red.broj	Osoba hrvatske nacionalnosti kao šef	F	%
1.	DA, svakako	1	1,7
2.	Uglavnom DA	0	0,0
3.	Možda	0	0,0
4.	Uglavnom NE	1	1,7
5.	NE, nikako	49	84,5
	<i>bez odgovora</i>	7	12,1
	<i>UKUPNO</i>	58	100,0

Prema *Tablici 16* samo jedan ispitanik od 58 Janjevaca ispitanika (*svakako*) je protiv da mu osoba hrvatske nacionalnosti bude *šef na poslu*, dok 86,2% nema ništa protiv da mu Hrvat bude nadređen na poslu. I ovdje je 12,1% *bez odgovora*. To je najveća bliskost odnosno najmanja distanca ispitanika Janjevaca prema šefu na poslu (u usporedbi s odgovorima na takvo pitanje prema Srbima i Albancima)

Tablica 17. Biste li imali što protiv da Vam osoba hrvatske nacionalnosti bude kolega na poslu?

Red.broj	Osoba hrvatske nacionalnosti kao kolega	F	%
1.	DA, svakako	1	1,7
2.	Uglavnom DA	0	0,0
3.	Možda	0	0,0
4.	Uglavnom NE	0	0,0
5.	NE, nikako	50	86,2
	<i>bez odgovora</i>	7	12,1
	<i>UKUPNO</i>	58	100,0

U dlaku je jednako tako i kod odnosa prema *kolegi na poslu* ukoliko je hrvatske nacionalnosti; samo je jedan ispitanik protiv toga, a 86,2% nema ništa protiv (Usporedi tablicu 17 s prethodnom tablicom). Podjednak je i broj *bez odgovora* (12,1%).

Tablica 18. Biste li imali što protiv da Vam osoba **hrvatske nacionalnosti** bude **susjed u ulici**?

Red.broj	Osoba hrvatske nacionalnosti kao susjed	F	%
1.	DA, svakako	1	1,7
2.	Uglavnom DA	0	0,0
3.	Možda	1	1,7
4.	Uglavnom NE	0	0,0
5.	NE, nikako	49	84,5
	<i>bez odgovora</i>	7	12,1
	<i>UKUPNO</i>	58	100,0

Janjevci naseljeni u Kistanjama odnosno naši ispitanici među njima, u 86,2% slučajeva nemaju ništa protiv toga da im netko hrvatske nacionalnosti bude *susjed u ulici*. Protiv takve mogućnosti je samo jedan ispitanik, dok se sedmero suzdržalo od odgovora.

Zanimljivo je da je kod izjašnjavanja Janjevaca o pretpostavljenim odnosima s drugim skupinama – prema Albancima bilo 13,8%, a prema Hrvatima 12,1% bez odgovora na koje bilo pitanje o tim odnosima. Moguće je da taj broj ispitanika (8 odnosno 7, ili 13,8% odnosno 12,1%) zapravo protiv veza s pripadnicima drugih etničkih skupina ovdje navedenih ali to ne želi otvoreno iskazati.

Tablica 19. Biste li imali što protiv da Vam osoba **hrvatske nacionalnosti** bude **osobni prijatelj**?

Red.broj	Osoba hrvatske nacionalnosti kao prijatelj	F	%
1.	DA, svakako	1	1,7
2.	Uglavnom DA	0	0,0
3.	Možda	1	1,7
4.	Uglavnom NE	0	0,0
5.	NE, nikako	49	84,5
	<i>bez odgovora</i>	7	12,1
	<i>UKUPNO</i>	58	100,0

Vrlo su slični rezultati ispitivanja o distanci Janjevaca prema osobnom prijatelju, onom rezultatu prema kolegi u poslu iste nacionalnosti kao što su i oni sami (tj. Hrvat) na što upućuje tablica 18. Jedan je ispitanik *svakako* protiv da mu Hrvat bude prijatelj, a jedan *možda*. (Dakle, u sve 3,4% protivna su prijateljstvu s Hrvatima. Nasuprot tom 84,5% nisu protivni.

Tablica 20. Biste li imali što protiv da Vam osoba **hrvatske nacionalnosti** bude **bračni drug**?

Red.broj	Osoba hrvatske nacionalnosti kao bračni drug	F	%
1.	DA, svakako	2	3,4
2.	Uglavnom DA	0	0,0
3.	Možda	0	0,0
4.	Uglavnom NE	1	1,7
5.	NE, nikako	48	82,8
	<i>bez odgovora</i>	7	12,1
	<i>UKUPNO</i>	58	100,0

Uvidom u *tablicu 20* vidimo da 84,5% Janjevaca bi najradije izabralo pripadnika vlastite hrvatske nacionalnosti da im bude *bračni drug*. Protiv takvog braka je 3,4%.

Moguće da ispitanici koji su se izjasnili protiv braka s osobom hrvatske nacionalnosti (iako su i sami Hrvati) već jesu ili pak namjeravaju sklopiti brak s pripadnikom neke druge etničke (ili nacionalne) skupine. Ili možda imaju neko drugo nepovoljno iskustvo s nekim iz te nacionalne skupine.

4. ZAKLJUČCI

1. Prije zaključnog osvrta na rezultate empirijskog istraživanja nužno je i ovdje podsjetiti na kontekst u kojemu se odvija model kojega *Haralambos* (pozivom na druge istraživače) naziva modelom “useljenik-domaćin”. Situacija u Bukovici još je složenija od modela domaćin-useljenik u kojemu oni koji doseljavaju ulaze u prostor domaćeg stanovništva i to ne samo geografski prostor nego i u društveni. Ovdje su Janjevci kao najstarija etnička grupa hrvatske dijaspore, doselili s Kosova zahvaćenog nemirima između Srba i Albanaca, a potom ratnim bombardiranjem. Doselili su u Sjevernu Dalmaciju odnosno u Bukovicu i konkretno u mjesto Kistanje nakon operacije “Oluja” čime je završio rat između Hrvata i Srba, odnosno Domovinski rat. I to su uselili u napuštene kuće Srba (koji su prethodno emigrirali u BiH i Srbiju). Problem je nastao kad se dio Srba počeo vraćati u svoje napuštene domove, koje su u međuvremenu zaposjeli Janjevci. Vlasti Republike Hrvatske tada grade posebno naselje u Kistanjama u kojemu, u pravilu, svaka obitelj Janjevaca dobiva svoju kuću.
2. Gospodarske aktivnosti u Kistanjama (pogoni tvornica, obrti, ugostiteljstvo, pa i poljoprivreda) tijekom rata 1991.-1995. i neposredno poslije njege naprosto su nestale. Nova privreda sporo nastaje. Naprosto nema radnih mjesta za aktivno stanovništvo pa bilo ono domaće, starinačko ili pak

doseljeno s Kosova tj. Janjevci. Pokraj Kistanja je poznati manastir Krka, središte pravoslavlja Sjeverne Dalmacije. U takvoj situaciji jedan etnicitet može više ili manje smatrati onaj drugi odgovornim što nema za njegove pripadnike radnih mjesta. Uzimajući sve to u obzir, ne bi trebala iznenaditi i povećana socijalna distanca između Janjevaca i drugih etniciteta.

Neka su istraživanja pokazala da stupanj modernizacije neke regije ne mora odlučujuće utjecati na međuetničke odnose.

3. U moru krša Bukovice, a nadomak Jadranskom moru i u porječju rijeke Krke, došavši s udaljenog Kosova, zapravo Janjevci mogu predstavljati posebnu socijalnu, a ne samo etničku grupu. Odatle i naslov ovomu radu.
4. Rezultati našeg istraživanja socijalne distance pokazali su sljedeće:
 - a) Domaće stanovništvo u Kistanjama i okolnim selima (a među ispitanicima su 80,9% Srbi, tako da to treba imati u vidu) u 85,3% nisu protivni da im netko od Janjevaca bude šef na poslu. Svega se 13,2% protivi tome. Posve je jednak odnos prema Janjevcu kao kolegi u poslu. Nešto manje "domaćina" pristaje (83,8%) na susjedstvo s Janjevcem i na prijateljstvo (82,4%). Ovo stanovništvo u Pokrčju pokazuje najveću distancu prema najintimnijem odnosu – sklapanju braka. Ali i tu 75,0% nema ništa protiv takvog braka. Ukratko: odbijanje socijalnih odnosa s Janjevcima nije veliko, pogotovu u usporedbi s rezultatima drugih istraživanja (vidjeti u ovom radu *Pregled istraživanja*).
 - b) Janjevci prema Srbima: 82,9% nema ništa protiv da mu šef na poslu bude Srbin, 88% nije protiv Srbina kolege u poslu, 86% nije protiv susjedstva, 81,1% ne protivi se da mu Srbin bude osobni prijatelj. Najveću distancu Janjevci pokazuju prema braku sa Srbima, pa ipak 67,2% njih nema ništa ni protiv takvog braka.
 - c) Socijalna bliskost Janjevaca prema Albancima: 77,6% ne protivi se šefu Albancu, 75,9% kolegi na poslu, 74,2% susjedu, 69% prijatelju i 63,9% nije protiv braka s Albancem ili Albankom. Uočljiva je veća distanca Janjevaca prema Albancima nego Srbima.
 - d) Janjevci prema drugim Hrvatima: 86,2% nema protiv da mu Hrvat bude šef na poslu, 86,2% također nema protiv kolege, 86,2% ne protivi se susjedstvu, 84,5% nije protiv prijateljstva s drugim Hrvatima, a 84,5% se ne protivi sklapanju braka unutar svoje nacije. Uočljivo je da najmanju distancu Janjevci pokazuju prema Hrvatima.

Možemo zaključiti da je socijalna distanca između domaćeg i doseljenog stanovništva u Kistanjama poprilično manja nego što sugeriraju mediji i druga istraživanja socijalne distance u Jugoistočnoj Europi. Time naša glavna hipoteza o velikoj socijalnoj distanci između ovih zajednica nije potvrđena.

Literatura

1. Abercrombie, Nicholas; Hill, Stephen; Turner, Bryans (2008.): *Rječnik sociologije*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
2. Antonijević, Nenad (2004.): Stanovništvo hrvatske nacionalnosti na Kosovu – Janjevci, *Dijalog povjesničara – istoričara*, vol. 8, br. 8, str. 279-297
3. Babić, Dragan (2010.): *Etnonacionalizam i rat u Hrvatskoj*. Teorijski aspekti i istraživanje međunacionalnih odnosa u lokalnim zajednicama, Zagreb: Plejada
4. Bagić, Anto (2011.): Uloga socio-demografskih i iskustvenih čimbenika u formiranju stavova i socijalne distance prema epilepsiji i oboljelima, *Doktorska disertacija*, Medicinski fakultet u Zagrebu
5. Banovac, Boris; Boneta, Željko (2006.): Etnička distanca i socijalna (dez) integracija lokalnih zajednica, *Revija za sociologiju*, 37(1-2):21-46
6. Bogardus, Emory S. (1925.): Measuring Social Distance, *Sociology and Social Research* 9: 299-308
7. Bogardus, Emory S. (1928.a) *Immigration and Race Attitudes*, Beston: D.C. Heath and Company
8. Bogardus, Emory S. (1928.b): Teaching and Social Distance, *Journal of Educational Sociology*, 1(10) : 595-598
9. Bogardus, Emory S. (1930.): Social-Distance Changes in Educational Procedure, *Journal of Educational Sociology*, 3(8):497-502
10. Bogardus, Emory S. (1959.): *Social Distance*, Los Angeles: Antioch Press
11. Bogardus, Emory S. (1960.): *The Development of Social Thought, fourth edition*, New York: David McKay Company, Inc.
12. Bogardus, Emory S. (1967.): *A Forty Year Racial Distance Study*, Los Angeles: University of Southern California
13. Boneta, Željko; Ivković, Željka; Lacmanović Tatjana (2013.): Interkulturalne kompetencije odgojiteljica i socijalna distanca, *Školski vjesnik*, 62(4):479-494
14. Čolak, Nikola; Mažuran, Ivo (2000.) *Janjevo: sedam stoljeća opstojnosti Hrvata na Kosovu*, Zagreb i Udruga Janjevo; Matica hrvatska
15. Katunarić, Vjeran (1991.): Dimenzije etničke distance u Hrvatskoj, u: Š. Bahtijarević, Milan Lazić /ur./: *Položaj naroda i međunacionalni odnosi u Hrvatskoj: sociološki i demografski aspekti*, Zagreb: IDIZ:129-139
16. Katunarić, Vjeran (2013.): *Rajska zajednica i društveni pakao – sociološka razmatranja*, Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske i Disput
17. Kosanović, Dušanka (2003.): Nacionalni identitet i socijalna distanca studenata hrvatske, bošnjačke i srpske nacionalnosti, *Diplomski rad*, Filozofski fakultet u Zagrebu: URL:<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/502/>

18. Kumpes, Josip (1996.): Prislina migracija, izbjeglištvo i prognaništvo (1993.-1996.): Bibliografija, *Migracijske teme*, 12(1-2):93-136
19. Malenica, Zoran (2007.): *Ogledi o hrvatskom društvu: prilog sociologiji hrvatskog društva*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
20. Mandić, Ljupče (2010.) *Knjiga o Kistanjama* (ćir.), I dio, Beograd: Udruženje Srba iz Hrvatske, SKD Zora i Zavičajni klub Kistanjska Bukovica.
21. Opačić, Goran; Vujadinović, Branko (2005.): Etnička distanca i etnički stereotipi kao faktor odluke o povratku, u: *Život u posleratnim zajednicama*, Beograd: IAN, str. 115-138.
22. Pantić, Dragan (1991.): Nacionalna distanca građana Jugoslavije, u: Baćević, Lj. i dr. *Jugoslavija na kriznoj prekretnici*, Beograd: Institut društvenih nauka i Centar za politikološka istraživanja i javno mnijenje.
23. Park, Robert E. (1924.): The concept of social distance: As applied to the study of racial attitudes and racial relations, *Journal of Applied Sociology*, 8:339-334
24. Pilić, Šime (2011.): Sociologija, etnologija, povijest i Ardalićeva Bukovica, *Godišnjak Titius*, 4(4):229-270.
25. Pilić, Šime (2008.): Uvodne napomene: O projektu i o Godišnjaku Titius, *Godišnjak Titius*, 1(1):I-IV
26. Poturović, Marijan i Rončević Slobodan (2009.rujan): *Općina Kistanje*, Kistanje, www.lokalnahrvatska.hr/images/naselja/022/kistanje/predstavljanje_opcina_kistanje_2009.pdf
27. Previšić, Vlatko (1996.): Sociodemografske karakteristike srednjoškolaca i socijalna distanca prema nacionalnim i religijskim skupinama, *Društvena istraživanja*, 5-6(25-26):859-874
28. Puhalo, Srđan (2003.): *Etnička distanca građana Republike Srpske i Federacije BiH prema narodima bivše SFRJ*, Banja Luka: Friedrich Ebert Stiftung
29. *Sociološki leksikon* (1982.): Beograd: Savremena administracija
30. Šiber, Ivan (1997.): War and the changes in social distance toward the ethnic minorities in Croatia, *Politička misao*, vol. 34(5):3-26
31. Šiljković, Željka; Glamuzina Martin (2004.): Janjevo and Janjevci – from Kosovo to Zagreb, *Geoadria*, Vol. 9, No. 1:89-109.
32. Šlezak, Hrvoje; Šakaja, Laura (2012.): Prostorni aspekti socijalne distance prema Romima, *Hrvatski geografski glasnik*, 74(1): 91-109
33. Westie, Frank R. (1953.): A Technique for the Measurement of Race Attitudes, *American Sociological Review*, 18:73-78.
34. Westie, Frank R. (1959.): Social Distance Scales: A Tool for the Study of Stratification, *Sociology and Social Research*, 43:251-258
35. Westie, Frank R. and Westie, Margaret L. (1956.): The Social-Distance Pyramid: Relationships Between Caste and Class, *American Journal of Sociology*, 63:190-196.

Šime Pilić

UDC: 316.334.52(497.5 Kistanje)

316.351:323.1(497.5 Kistanje)

316.73

Original scientific paper

SOCIAL AND/OR ETHNIC DISTANCE IN POKRČJE: PEOPLE FROM JANJEVO IN KISTANJE

Abstract. Janjevci, one of the oldest ethnic groups of Croatian diaspora, lived dealing with trade and commerce almost seven centuries in Kosovo, where they migrated in the early 14th century from the area of the Dubrovnik Republic, Janjevci – Croatian national minority, surrounded by Serbian and Albanian population, remained relatively closed social group with patriarchal elements and age structure typical for the pre-transitional society. After 2nd World War Janjevci have gradually migrated to Croatia (concentrated in Zagreb, Dubrava). During the war and breakup of Yugoslavia, emigration of the remain population in Janjevo from Kosovo was organized. Croatian authorities settled them in Kistanje (North Dalmatia) in the areas which Serbs left during 1991.-95.

There are cultural and social differences between the local population and those from Kosovo (Janjevci). Problems can arise when members of an ethnic group immigrate to the geographical and social space of ‘the natives’. Therefore, we were interested in ethnic distance between population from Kosovo (Janjevci) and the autochthons in Kistanje and surrounding neighborhoods (inhabited by Serbs and Croats). In this area of Pokrčje we conducted survey research trying to explore relationships using the scale of ethnic distance (Bogardus scale which, despite some of its weaknesses, still shows the relationship of the respondents towards particular ethnic group). This paper presents the results of an empirical study on readiness of members of an ethnic group to enter into intimate contact with others. The results are analyzed at the same level at which they are conducted in everyday life, ie locally.

Key words: ethnic distance, (e)migration from Kosovo (Janjevci), Kistanje, identity, local residents